

ЗАХІДНА УКРАЇНА В 1939 РОЦІ: ВИЗВОЛЕННЯ, ВКЛЮЧЕННЯ ЧИ ВОЗЗ'ЄДНАННЯ

© Яким С.С., 2001

Досліджуються проблеми західноукраїнських земель на початку Другої світової війни.

The problems of West Ukrainian lands at the beginning of World War II are investigated.

Друга світова війна, яка почалась у вересні 1939 року, була найбільшою трагедією людства. Вона втягнула у зловісний вир нищення й руїни десятки країн і народів. На жаль, в епіцентрі цієї світової катастрофи була Україна. За різними підрахунками, Україна втратила у другій світовій війні від 8 до 14 млн. громадян [1]. Першими жертвами кривавих боїв стали західні українці. Після передачі Карпатської України Угорщині, яке відбулося під егідою Німеччини і на угоду сталінському керівництву [2], чітко визначилася позиція Гітлера щодо подальшої долі Західної України, коли він приступив до здійснення “плану Вайс” – плану захоплення Польщі [3]. З цією метою Гітлер пішов на різке загострення відносин з Польщею.

Доля Західної України вирішувалася сусідніми державами-хижаками без участі її народу. У травні 1939 року Гітлер, котрий до цього часу чинив активні дії, щоб перешкодити переговорам СРСР з західними країнами, висловив думку про ініціювання переговорів з СРСР із метою підписання угоди про ненапад [4].

У червні німецький уряд отримав інформацію, що Сталін готовий не підписувати угод із західними державами про підтримку в разі війни за умови, що Німеччина підпише з СРСР угоду про ненапад [5]. Подібно, що ідея укладання пакту про ненапад у той час визріла і в Москві, і в Берліні. Плануючи напад на Польщу, Гітлер був зацікавлений в тому, щоб усунути загрозу з боку СРСР. Він уже запустив воєнну машину, яка вела Німеччину до світової війни.

У зв'язку з реалізацією плану “Вайс” і наближенням дня нападу на Польщу Німеччина інтенсифікувала дипломатичні контакти з СРСР з метою визначення позиції Москви під час майбутньої війни. Про подальшу долю західноукраїнських земель 26 липня 1939 року представник МЗС Німеччини Ю. Шнурре заявив повіреному у справах СРСР в Німеччині Г.А. Астахову, що Німецька держава відмовляється від будь-яких посягань на Україну і цим самим дав зрозуміти, що в разі розгрому Польщі Німеччина не буде окупувати Західну Україну [6].

Наприкінці липня – на початку серпня 1939 року калейдоскоп політичних подій у Європі, які дали початок загарбницьким війнам набирав все більших обертів на шляху до світової війни. Основними дійовими особами цього драматичного періоду європейської історії були два диктатори – Гітлер і Сталін, які рвалися до світового панування шляхом перерозподілу Європи.

В середині серпня 1939 року настала вирішальна стадія у взаємовідносинах Німеччини і СРСР.

15 серпня 1939р. посол Німеччини Шуленбург ознайомив Молотова з основними засадами взаємовідносин Німеччини і СРСР, які підписав міністр закордонних справ Німеччини Ріббентроп. Нацистський міністр напошувався на візит до СРСР і аудієнцію у Сталіна.

19 серпня Молотов вручив Шуленбургу радянський проект пакту про ненапад, у якому було передбачено п'ять пунктів і постскриптом, де говорилося про “спеціальний протокол”, що оголошувався “складовою частиною пакту” і без якого договір не вступав у силу [7]. Коли посол Шуленбург в ніч з 20 на 21 серпня передав цей проект договору до Берліну, там зрозуміли, що Сталін прийняв рішення про укладення договору з Німеччиною, давши згоду на приїзд 26-27 серпня 1939 року у Москву для переговорів і підписання пакту про ненапад [8].

Із опублікованих документів видно, що Гітлер навіть сам був готовий відправитись до Москви, якщо б місія Ріббентропа ні до чого не привела [9].

Сталін, ознайомившись з посланням Гітлера, вирішив діяти у своєму стилі: його спокушали привабливі пропозиції Гітлера: виникла можливість залишитися збоку від військового конфлікту, що розгортався в Європі і в той же час загарбати шляхом “визволення” і “воз’єднання” Західну Україну, Західну Білорусію, Прибалтику.

У ніч з 23 на 24 серпня після кількогодінних переговорів, які велись в рамках двох зустрічей у Кремлі, Молотов і Ріббентроп у присутності Сталіна підписали договір про ненапад між СРСР і Німеччиною терміном на 10 років.

Обидві сторони брали на себе зобов’язання утримуватися від агресивних дій стосовно одна однієї [10]. Радянські засоби масової інформації 24 серпня 1939 року опублікували текст цього договору, який містив сім статей. Додатковий протокол про розмежування сфер обопільних інтересів у Східній Європі, зокрема у Західній Україні, який був підписаний разом з договором, було збережено у суворій таємниці [11].

У цьому протоколі є, зокрема, положення, що стосується західноукраїнських земель. У пункті 2 говорилося: “У разі територіально-політичного перевлаштування областей, які входять до складу Польської держави, межа сфер інтересів Німеччини і СРСР буде приблизно проходити по лінії рік Нареву, Вісли і Сяну” [12]. Це означало, що майже вся Західна Україна, згідно з протоколом, мала відійти до СРСР. Отож, пакт Молотова і Ріббентропа та таємний протокол про розмежування сфер інтересів Німеччини і СРСР визначили подальшу долю Західної України, внесли істотні зміни в міжнародний характер українського питання. Керуючись загарбницькими зовнішньополітичними планами, Гітлер і його оточення відкинули можливість використання “української карти” у експансіоністському пасьянсі під назвою “drach nach Osten”.

Таємний додатковий протокол як додаток до пакту Молотова-Ріббентропа був неприйнятний ні політично, ні морально. Держава не повинна опускатися до такого рівня, щоб розмежовувати “сфери інтересів” і заявляти великодержавні посягання на “територіально-політичні перевлаштування областей”. Все це заслуговує на осуд [13].

Таємний протокол передбачав по суті четвертий поділ Польщі, оскільки Західна Україна відходила до СРСР. Лінія розділу не повторювала лінії Керзона, що проходила далі на Схід і не враховувала західного кордону Російської імперії. Вона не мала ні політичного, ні історичного обґрунтування, а була продиктована виключно військовими міркуваннями [14].

Сталін дбав не стільки про майбутнє західних українців, скільки про військово-політичні і стратегічні інтереси СРСР. За словами відомих істориків Д. Волкогонова і В. Бережкова (тодішнього перекладача Й. Сталіна і В. Молотова), пакт Молотова-Ріб-

бентропа, таємний протокол, які розмежували сфери територіальних інтересів СРСР і Німеччини, становили межу Німецької експансії на Схід, “не допускали” фашистської окупації Західної України [15].

Згідно з розробленим ще у квітні 1939 року планом “Вайс” 1 вересня 1939 року 54 дивізії вермахту, в тому числі 11 танкових і моторизованих, які налічували понад 2 800 танків і 2 тисячі літаків, нанесли могутній удар Польщі [16], що означало початок Другої світової війни. Сталін при цьому зайняв вичікувальну позицію, що хвилювало його партнерів по серпневій таємній угоді.

Проминуло майже два тижні військових дій, німецько-польський фронт наблизився до Вісли і Нареву, а СРСР ще не втручався у хід воєнних дій. Сталін намагався якомога більше відтягнути дату інтервенції на Західну Україну, щоб не розділяти відповідальність за розв’язання агресії проти Польщі.

Якщо Гітлер відкрито напав на Польщу, то Сталін намагався окупувати визначену йому таємним протоколом частину України шляхом так званого визволення єдинокровних братів-українців. Привівши війська Червоної Армії в бойову готовність (було мобілізовано більше трьох млн. чоловік) [17], він “вичікував” до 17 вересня, щоб брехливо заявити, ніби “польська держава і її уряд фактично перестали існувати”. Потрібно було, за словами Молотова, які він виголосив 17 вересня по радіо, взяти під свій захист життя і майно “єдинокровних українців”, які проживали на території Польщі і залишились беззахисними [18]. Хоч польські прикордонні війська під командуванням генерала В. Орліка-Руцкермана на радянському фронті вели бої з військами Червоної Армії до кінця вересня 1939 р. [19], а війська генерала Кутшеби більше ніж два тижні продовжували чинити жорстокий опір військам вермахту, що наступали з усіх боків на оточену столицю Польщі і капітулювали лише після 27 вересня 1939 р [20].

17 вересня 1939 року о 5.40 ранку війська новоствореного Українського фронту під командуванням С.К. Тимошенка перейшли р.Збруч і розгорнули бойові дії проти польської армії, яка була деморалізована катастрофою на західному фронті.

Архівні документи свідчать, що вторгнення Червоної Армії у Західну Україну відбувалося при слабкому опорі польських прикордонних військ. Польське державне і військове керівництво не чекало військової агресії з боку СРСР. Всі військові сили були сконцентровані на кордоні з Німеччиною.

Віроломне вторгнення Червоної Армії на територію сусідньої Польщі мало на меті анексію її східних окресів, до складу яких входила і Західна Україна. Могутні сили Українського фронту у складі 28 стрілецьких і 7 кінних дивізій, 10 танкових і 2 моторизованих бригад – близько 800 тис. бійців і командирів скерували удар на прикордонні польські полки “Сарни”, “Здолбунів”, “Чортків”, Корпуси охорони пограниччя та батальйони Народної оборони – “Волинь” і “Тернопіль” – близько 380 тис. бійців і офіцерів.

Незважаючи на переважаючі сили Українського фронту, польські війська вели відчайдушні оборонні бої в районах Тербовця, Волочиська, Коломиї, Кременчука, Бродів, Самбора, Кобрини, Шацького [21].

За словами Молотова, втрати Червоної Армії становили вбитими 739 чоловік, пораненими 1862 [22].

Червона Армія йшла в Західну Україну назустріч військам німецького вермахту до демаркаційної лінії, що була визначена таємним протоколом, підписаним Ріббентропом і Молотовим. Наприкінці вересня німецькі війська, які просунулись далеко за обумовлену

лінію Володимир-Волинський – Яворів, Сокаль – Львів – Самбір – Дрогобич – Стрий, вимушені були відійти за демаркаційну лінію [23].

Сучасна історична наука робить перші спроби висвітлити військово-політичну хроніку цього драматичного періоду історії України. Адже до цього часу вся радянська історіографія писалася під замовлення більшовицької імперії, змальовуючи події серпня – вересня – жовтня 1939 року так, як цього вимагала комуністична партія Радянського Союзу. Сьогодні у розпорядженні істориків є достатня кількість документів, які дають можливість більш об'єктивно вивчити історичну ситуацію і хід подій напередодні та на початку великої драми нашої історії.

Червона Армія почала наступ на західноукраїнські землі, що були у складі Польщі після того, коли Москва знайшла спосіб “узаконити” за собою виділену їй Гітлером територію Польщі, аби не постати перед світом таким самим агресором, як фашистська Німеччина. І це їй вдалося. Хоча війська Червоної Армії і не зустріли на території Західної України серйозного опору з боку мільйонної польської армії, вони вели воєнні дії повним ходом без оголошення Польщі війни. За словами А. Трубайчука, Радянський Союз фактично розглядався західними державами як союзник Німеччини у спільній агресії проти Польщі [24], але оголосити війну СРСР вони не наважились.

Щоб якось оправдати свою агресію, Москва вирішила організувати волевиявлення населення за приєднання до СРСР. Тому ще перед початком наступу Червоної Армії на територію Західної України командувач щойно створеного Українського фронту С. Тимошенко одержав пам'ятку, в якій викладалася послідовність основних заходів військової адміністрації в ході окупації території Західної України: “Для розв'язання питання про характер нової влади мають бути скликані після ретельної підготовки троє Народних Зборів на основі загальних виборів: Українські Народні Збори з виборних по областях Західної України, Білоруські Народні Збори з виборних по областях Західної Білорусії і Польські Народні Збори – по областях із переважаючою більшістю польського населення. Ці збори повинні: 1) затвердити захоплення поміщицьких земель селянськими комітетами; 2) розв'язати питання про характер створюваної влади, тобто визначити, якою повинна бути ця влада: чи радянською, чи буржуазною; 3) розв'язати питання про входження до складу СРСР, тобто про входження українських областей до складу УРСР, про входження білоруських областей до складу БРСР та про входження польських областей до СРСР у вигляді Польської Союзної Радянської республіки” [25].

Але як би Москва не маскувала свої агресивні дії під виглядом “визволення”, документи свідчать про те, що визвольний похід Червоної Армії у вересні 1939 р. був наступальною стратегічною операцією з метою розгрому Польщі та анексії Західної України, що по суті, означало вступ СРСР у Другу світову війну. Адже у директиві Наркома оборони К. Ворошилова за № 16634 визначено: “До кінця 16 вересня таємно зосередити військо і бути готовим до рішучого наступу з метою блискавичним ударом розгромити військо противника... Рішучий наступ з переходом державного кордону розпочати на світанку 17 вересня” [26]. А директива А-0084 командувача Українського фронту С. Тимошенка наказувала: “17 вересня завдати могутнього і блискавичного удару по польському війську, швидко і рішуче наступати на фронті Володимир-Волинський – Львів – Дрогобич” [27]. Отже всі накази передбачали зовсім не визвольний похід, а бойові дії з метою розгрому і поділу Польщі.

Коли Червона Армія зайняла рубіж згідно із визначеною таємним протоколом демаркаційною лінією, виникла необхідність остаточно визначити лінію кордону між СРСР і

Німеччиною. У ході переговорів Молотова з Ріббентропом у Москві 28 вересня 1939 року за участю Сталіна ним особисто було підписано німецько-радянський договір про дружбу і кордон між СРСР і Німеччиною. Згідно з цим договором та таємним протоколом кордон пройшов по так званій “лінії Керзона”. До Німеччини відійшли західноукраїнські землі: Холмщина, Підляшшя, Посяння і Лемківщина [28]. Чомусь українцям цих земель Сталін уже не захотів подати руку допомоги, а віддав їх, “своїх єдинокровних братів”, у руки фашистів.

Договір про дружбу і кордон так само, як і пакт Молотова-Ріббентропа, доповнювався таємними протоколами: СРСР і Німеччина зобов’язувалися не допускати “польської агітації і провокацій”; СРСР відмовився від анексії Люблінського і Варшавського воєводств в Польщі на користь Німеччини [29]; було домовлено про переселення німців (близько 44 тис. осіб в Галичині і 100 тис. на Волині) із Західної України та українців й білорусів із північної Польщі [30].

Московське керівництво у спішному порядку оформляло новий державно-політичний і адміністративно-територіальний статус Західної України. За вказівкою ЦК ВКП(б) в усіх містах Галичини створювалися політичні органи, тимчасові управління, до складу яких входив один армійський політпрацівник, НКВС та два відповідно підібрані мешканці міста. Крім тимчасових управлінь у містах, під командуванням фахівців із Сходу створювалися озброєні робітничі гвардії для встановлення революційного порядку. Під керівництвом органів у селах створювалися селянські комітети з числа незаможних і середняків.

Для встановлення радянської влади і зруйнування існуючої буржуазно-поміщицької влади ЦК КП(б)У направив у Західну Україну 240 партійних працівників, ЦК комсомолу – 142 активістів, політичне управління українського фронту – 80 осіб [31].

Тільки у підготовці виборів до Народних Зборів Західної України взяло участь 10 тис. спеціально підготовлених агітаторів зі Східної України. Крім них 7350 більшовицьких активістів було відправлено для роботи у виборчих комісіях [32].

Згідно з рішенням ЦК ВКП(б) група організувала роботу з підготовки та проведення виборів до Українських Народних Зборів. Цією постановою було визначено час і місце проведення Зборів, норму представництва – 1 депутат від 5 тис. громадян та створено 1495 виборчих округів. ЦК ВКП(б) рекомендував керуватися практикою виборів до Верховної Ради СРСР, провести вибори у стислі терміни. Ініціативу щодо скликання Народних Зборів Західної України було доручено тимчасовому управлінню м. Львова [33].

Військова рада Українського фронту видала постанову про день виборів до Народних Зборів Західної України – 22 жовтня, день їх скликання – 26 жовтня 1939 року [34], а також склад Комітету по організації виборів: “Голова Мацько, представник Львівського воєводства, заступник голови – Малюха, – представник робітників Львова, секретар комітету – Лукін. Члени комітету: Гречух – від Президії Верховної Ради УРСР, Корнійчук – від Верховної Ради УРСР, Груленко – представник Станіславського воєводства, Грищук – представник Тернопільського воєводства, Бегша – представник Луцького воєводства, Гарбатенко, Кармазін, Завадьмо – від Тимчасового управління м. Львова, Сорока – представник від селянського комітету, лікар Фанлчшін, композитор Барвінський – представники інтелігенції м. Львова” [35].

Військова рада Українського фронту затвердила також “Положення про вибори до Українських Народних Зборів Західної України”, яке виконувало роль закону про вибори, що задекларував основні положення загального, рівного і прямого виборчого права при таємному голосуванні для жителів Західної України, які постійно або тимчасово мешкали

на її теренах, в тому числі і тим, хто був відряджений ЦК КП(б)У в Західну Україну для встановлення радянської влади, будучи на той час громадянином СРСР [36].

За вказівкою ЦК ВКП(б) всі кандидати у депутати Зборів були відібрані заздалегідь [37]. Висунення кандидатів та їх реєстрація проводились за 4 дні. До бюлетеня вносилося тільки одне прізвище. Право висунення кандидатів мали тільки селянські комітети, тимчасові управління, збори робітників на підприємствах, збори робітничої гвардії, збори інтелігенції [38]. Отже, положення не допускало самовисунення або висунення кандидатів громадськими організаціями і трудовими колективами, партійними, профспілковими, кооперативними організаціями, молодіжними та культурними товариствами.

Тому не випадково, що серед зареєстрованих кандидатів у депутати налічувалося 98 членів ВКП(б) (тобто громадян СРСР), 81 член КПЗУ, 51 представник інших партій, решта 1265 осіб – безпартійні. Цікавим є те, що серед 1484 обраних депутатів 5,2 % мали вищу освіту, 20,6 % - середню, 72,6 % - початкову і 1,6 % - неписьменні [39]. Вирішальна роль у організації виборів за більшовицьким сценарієм належала Червоній Армії. Начальник Політуправління РСЧА Мехліс 2 жовтня 1939 року своєю директивою зобов'язував комісарів і політоргани фронту взяти активну участь у підготовці та проведенні виборів до Народних Зборів Західної України і забезпечити обрання надійних людей [40].

За кожною військовою частиною було закріплено окремі виборчі округи. Наприклад, командування 6-ї армії, яка дислокувалася у Львівській і Тернопільській областях, направило 510 військовослужбовців для роботи в складі окружних і дільничних комісій і 3120 – для агітації. 12-а армія, яка дислокувалася в Станіславській області, направила з цією метою 3606 військовослужбовців. Тільки в Стрию було задіяно в підготовці до виборів 2000 військовослужбовців [41].

В опублікованому звіті про вибори зазначалося, що у підготовці виборів до Народних Зборів Західної України взяло участь понад 10 тис. приїжджих більшовицьких агітаторів, а в роботі виборчих комісій – 7350 [42].

За повідомленням Комітету з організації виборів у Народні Збори Західної України, загалом в Західній Україні в голосуванні взяли участь 92,83 % виборців. Найбільшої активності більшовики досягли у Станіславській області – 96,13 % виборців брало участь у виборах. Найменше виборців брало участь у голосуванні у Тернопільській області – 88,03 %. 11 депутатів у Народні Збори Західної України не було обрано – 8 у Луцькій області і 3 – у Львівській області [43].

Варто зазначити, що голосування засвідчило неоднозначність ставлення західних українців до ситуації, яка склалася в Західній Україні внаслідок визвольного походу Червоної Армії на її терени. 436278 виборців не взяло участь у голосуванні, 325918 виборців закреслили прізвища кандидатів, 75925 бюлетенів було “перетворено” в недійсні [44].

Були випадки, коли цілі села, наприклад у Станіславській області, не брали участі у виборах [45].

Але вибори делегатів до Народних Зборів України відбулися, і більшовики почали встановлення сталінського тоталітарного режиму під офіційною назвою “радянська влада” на західноукраїнських землях. Ніхто тоді не сумнівався в успіху більшовиків, які чітко відпрацювали хід самих Народних Зборів, підготували виступи визначних депутатів [46].

Відповідно до ретельно розробленого сценарію 26-28 жовтня 1939 року у Львові відбулися Народні Збори Західної України, які одногосно прийняли завчасно розроблені Декларації про встановлення Радянської влади в Західній Україні, про прийняття Західної

України до складу СРСР і включення її до складу УРСР, про націоналізацію банків та великої промисловості, про конфіскацію земель поміщицьких, монастирських та великих державних урядовців [47].

Обрано повноважну Комісію із 66 осіб, якій було доручено довести до відома депутатів Верховних Рад СРСР і УРСР прохання Народних Зборів Західної України прийняти Західну Україну до складу СРСР.

1 листопада 1939 сценарій возз'єднання завершила Верховна Рада СРСР, яка на позачерговій п'ятій сесії прийняла закон "Про включення Західної України до складу СРСР з возз'єднанням її з Українською РСР". Формально це вирішила третя сесія Верховної Ради УРСР 14 листопада 1939 р. [48].

Слід зазначити, що віковичне прагнення народу Західної України до возз'єднання з усім українським народом в вересні-листопаді 1939 року стало реальністю. "Включення Західної України до складу УРСР, – як записав український історик О. Субтельний, – було подією великої історичної ваги, оскільки вперше за багато століть українці з'єдналися в межах однієї державної структури" [49]. Якщо відкинути те, що Україна не стала суверенною демократичною державою, а була у складі тоталітарної імперії, українські державотворці повинні "завдячувати" Сталіну, що він своїми планами ескалації світової революції, в тому числі включенням Західної України, а потім і Північної Буковини до СРСР, створив міжнародно-правовий прецедент існування в певних кордонах Соборної України, що стало правовою базою у подальшому розвитку ідеї Української суверенної держави, яка сьогодні уже визнана світовим співтовариством, в тому числі її захланними сусідами.

1. Литвин М.Р., Луцький О.І., Науменко К.Є. 1939. Західні землі України. – Львів: 1999. – С. 3; Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993 р. – С. 627. 2. Ковалюк В. Західна Україна на початку другої світової війни // Український історичний журнал, 1991, № 9. – С. 30; Косик В. – С. 71. 3. Волкогонов Д.А. Тріумф і трагедія. Політичний портрет Й.В.Сталіна. Книга 2., -К.: 1990. – С. 28. 4. Амман Р. Пакт между Гитлером и Сталиным. Оценка интерпретаций советской внешней политики, включая новые вопросы и новые исследования // Вторая мировая война. Документы. Основные тенденции. Результаты исследований. – М.: 1997. – С. 84. 5. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993 р. – С. 71. 6. Сиполс В. За несколько месяцев до 23 августа 1939 года // Международная жизнь. 1989. №5. – С. 133. 7. Оглашению не подлежит: СССР-Германия 1939-1941: Документы и материалы. – М.: 1991. № 14. – С. 55-56. 8. Бережков В. Просчет Сталина // Международная жизнь. 1989. №8. – С. 17. 9. Бережков В. Страницы дипломатической истории. – М.: 1987. – С. 15. 10. "Правда" 24 августа 1939 года.; Оглашению не подлежит: СССР-Германия 1939-1941: Документы и материалы. Московский рабочий. // М., 1991. № 14. – С. 69-70. 11. От пакта Молотова-Риббентропа до договора о базах. – С. 99. 12. Оглашению не подлежит: СССР-Германия 1939-1941. – С. 71; Фляйшхауэр И. Пакт Гитлер, Сталин и инициатива германской дипломатии 1938-1939. – С. 330; Белади Л., Краус Т. Сталин: Пер. с венг. – М.: 1989. – С. 259. 13. Ковалев Ф., Ржевский О. Уроки истории. Так начиналась вторая мировая война // Открывая новые страницы... Международные вопросы: события и люди. – М.: 1989. – С. 91-92. 14. Фляйшхауэр И. Пакт Гитлер, Сталин и инициатива германской дипломатии. – С. 305. 15. Волкогонов Д.А. Тріумф і трагедія: Політичний портрет Й.В. Сталіна: Книга 2. – С. 37; Бережков В. Просчет Сталина // Международная жизнь. 1989. №8. – С. 19. 16. Литвин М., Науменко К. Погляд через півстоліття // "Вільна Україна",

1989. 16 вересня; *История второй мировой войны 1939-1945. Т.3.* – С. 27. 17. *Оглашению не подлежит: СССР-Германия 1939-1941.* – С. 95. 18. *Там само.* – С. 106-109 // “Правда” 18 сентября 1939 р.; “Комсомольская правда”. 1990. 23 января. 19. Литвин М., Луцький О., Науменко К. 1939. Західні землі України. – С. 50-51. 20. Трубайчук А. Україна в європейських відносинах (1918-1941 рр.) – С. 36. 21. Литвин М.Р., Луцький О.І., Науменко К.Є. 1939. Західні землі України. – С. 50-51. 22. “Известия”. 1939. 1 ноября. 23. Литвин М., Науменко К. Погляд через півстоліття // “Вільна Україна”, 1989. 16 вересня. 24. Трубайчук А. Друга світова війна. – К., 1995. – С. 12. 25. Ковалюк В. Нові архівні документи про Народні Збори Західної України (жовтень 1939 р.) // *Архіви України* – 1991. № 5/6.- С. 88. 26. Литвин Н. Луцький О. Науменко К. 1939. Західні землі України. – С. 47. 27. *Там само.* – С. 48. 28. Швагуляк М. “Українська карта”. – С. 94. 29. Бережков В. *Просчет Сталіна // Международная жизнь.* – 1989. - № 9. – С. 19 – 20. 30. Литвин М. Луцький О. Науменко К. 1939. Західні землі України. – С. 76. 31. Білас І. *Органи міліції Західних областей Української РСР у 1939-1945 рр.* - Львів, 1987. – С. 30. 32. ЦДІА України у Львові. Ф.859, Оп. 1, Спр. 7, Арк.18. 33. Ковалюк В. *Нові архівні документи...* – С. 89. 34. Білас І. *Репресивно-каральна система в Україні.* – С. 117. 35. *Комуніст.* – 1939. – 8 жовтня. 36. Сергійчук В. *Правда про “Золотий вересень” 1939-го.* – С. 16. 37. *Там само.* – С. 17. 38. *Возз’єднання українського народу в єдиній українській радянській державі (1939- 1949 рр.). Збірник документів і матеріалів.* – К., 1949. – С. 39. 39. Луцький О. *Включення Західної України, Північної Буковини та Південної Бессарабії до складу УРСР // Історія України.* – Львів, 1996. – С. 289. 40. ЦДІА України у Львові Ф.859, Оп. 1, Спр. 8, Арк. 581. 41. ДАЛО.Ф.5002. – Оп.1. – Спр.3. – Арк.6. 42. ЦДІА України у Львові Ф.859, Оп. 1, Спр. 7, Арк. 18. 43. *Возз’єднання українського народу в єдиній українській радянській державі.* – С. 40-42. 44. *Там само.* – С. 39. 45. ЦДІА України у Львові Ф.859, Оп. 1, Спр. 7, Арк. 33. 46. *Там само.* – Спр. 3, Арк. 96-108.; -Спр. 1, Арк. 200. 47. ЦДІА у Львові: Ф.859. – Оп.1. – Спр.7., Арк.47. 48. *Там само.* Арк.79-81. 49. Субтельний О. *Україна. Історія.* – С. 394.

І.О. Гаврилів

АКТ 30 ЧЕРВНЯ 1941 РОКУ – ІСТОРИЧНИЙ ЕТАП ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

© Гаврилів І.О., 2001

Проаналізовано хід історичних подій 60-річної давності, в результаті яких ОУН, очолювана С.Бандерою, здійснила спробу відновлення Української Держави. Показано Акт 30 червня 1941 року як історичний етап на шляху українського державотворення.

The historical events that took place 60 years ago and led to an attempt of the OUN headed by S.Bandera to restore the Ukrainian state are analysed. The Act of 30 June 1941 is shown to have been an important stage in the history of Ukraine on its way to creating Ukrainian statehood.

Бурхливі історичні події ХХ століття на українських землях пройшли під знаком відновлення державності. Українська революція 1917-1921 років дала поштовх національно-визвольній боротьбі, яка закінчилася тільки через 70 років у 1991 році проголошенням не-